

10. Razborska, O.O. (2014), "Role of forensic and accounting expertise in solving criminal and civil cases", *Bukhhalterskyi oblik, analiz i audyt*, iss. III (55), pp. 309-317.
11. Romaniv, S.R. and Golyash, I.D. (2017), "The main directions of improvement of legal regulation of forensic and economic expertise in Ukraine", *Ekonomika i suspilstvo*, Iss.10, pp. 796-802.
12. Uzhva, A.M. and Rotaru, T.V. (2014), "Conducting forensic accounting as a component of economic control", *Finansy, uchet, banki*, no. 1 (20), pp. 264-269.
13. Bhasin, Madan Lal (2007), "Forensic Accounting: A New Paradigm for Niche Consulting", *The Chartered Accountant*, January 2007, available at: <https://ssrn.com/abstract=2703647> (access date April 20, 2019).
14. Khorunzhak, N., Brukhanskyi, R. and Ivanyshyn, V. (2019), "Logic-statistical information models in control function of accounting", *Independent Journal of Management & Production*. Vol 10, no. 7 (Special Edition PDATU). pp. 846-871. DOI: <http://dx.doi.org/10.14807/ijmp.v10i7.906>.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2019 р.

Рецензент: д-р екон. наук Тернопільського національного економічного університету Н.М. Хорунжак

УДК 657.6(477)

JEL Classification: M42, M14

Мазуренок О.Р.,
канд. екон. наук, ст. викладач кафедри
бухгалтерського обліку та аудиту,
Плекан У.М.,
канд. екон. наук, асистент кафедри
бухгалтерського обліку та аудиту,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя

СОЦІАЛЬНИЙ АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Mazurenok O.R.,
cand.sc.(econ.), senior lecturer at the
department of accounting and auditing,
Plekan U.M.,
cand.sc.(econ.), assistant at the department
of accounting and auditing,
Ternopil Ivan Puluj National Technical University

SOCIAL AUDIT AS TOOL FOR ASSESSING CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

Постановка проблеми. Першопричинами загострення соціальної напруги в сучасному українському суспільстві є продовження бойових дій на сході країни, незадовільний стан економічних індикаторів розвитку, низький рівень свідомості населення та недосконалість правового регулювання соціальної сфери.

Протягом останніх років спостерігаються зміни в соціально-економічних відносинах усіх рівнів. Беззаперечною є потреба своєчасного виявлення потенційних загроз соціального клімату для об'єктивної оцінки соціальної ситуації. Інструментом регулювання і прораховування як позитивних, так і негативних наслідків соціальних дій суб'єктів господарювання є феномен соціального аудиту.

За кордоном соціальний аудит як ефективний засіб попередження і подолання соціальної напруженості набув значного поширення. У західних країнах практичне застосування соціального

аудиту обумовлене прагненням компаній підтримувати позитивний імідж і бажанням запобігти соціальним конфліктам.

Немалозначним є і формування правової бази, основу якої складає корпоративна соціальна відповідальність як елемент реалізації концепції сталого розвитку. Частим є використання соціального аудиту для підтвердження нефінансової звітності компаній.

В Україні соціальний аудит перебуває на етапі становлення, про що свідчить відсутність визначеного порядку, підстав проведення і змісту соціального аудиту. Проте, поодинокі приклади соціального аудиту все ж зустрічаються, оскільки сфера корпоративної соціальної відповідальності активно розвивається, особливо серед великих компаній. Підвищена увага суб'єктів господарювання до соціальної сфери очевидна: неврахування соціального запиту суспільства ставить під загрозу конкурентоспроможність і продуктивність компаній. Оцінка можливостей реалізації соціально-відповідальних програм та здійснення моніторингу їх результативності неможлива без використання сучасних технологій аудиту соціальної відповідальності, відтак обрана нами для дослідження тема є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній економічній літературі проблем аудиту соціальної відповідальності присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: Л. І. Голінач [2], А. І. Каптерев [3], О. В. Мазурик [5], В. О. Хрущ [7], А. А. Шулул та інші.

Результати наукових досліджень даної проблематики є, без сумніву, важливими та актуальними як для наукової аудиторії, так і для учасників процесу соціального аудиту. Проте, низка ключових питань у зазначеній царині залишається невирішеною. Зокрема, аналіз виявив неоднозначність в трактуванні поняття «соціальний аудит», фрагментарність дослідження сутності процесу соціального аудиту. Додаткового аналізу потребує окреслення формату проведення соціального аудиту українських компаній та визначення показники соціального аудиту, що відображають стан соціальної сфери діяльності компаній.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сутності та технології проведення соціального аудиту на корпоративному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснивши історичний екскурс щодо розвитку феномену соціального аудиту, варто зазначити, що його історія пов'язана з виникненням необхідності оцінки корпоративної соціальної відповідальності та сягає 1940-х років. Соціальний аудит як підвид контролю розроблено у Європі та Канаді [3], а у 1995 р. здійснені перші соціальні аудити в корпораціях [4, с. 78; 6].

Представники концепції корпоративного суспільства П. Друкер [9], У. Уайт [11] та У. Уорнер [10], аналізуючи у своїх наукових доробках сутність дефініції «аудит», наголошують, що це нова форма суспільного контролю за діяльністю корпорацій, поява якої є об'єктивним наслідком розвитку соціально-економічних відносин індустріально розвинених країн. Розвиток теоретичних аспектів соціального аудиту та їх практичного застосування також перебуває в прямому зв'язку з розвитком соціально-економічної системи. Аудит соціально відповідальної діяльності є важливою формою контролю в умовах беззаперечного впливу діяльності чинних інститутів на суспільство.

Серед науковців немає одностайного тлумачення змісту поняття «соціальний аудит». О. В. Мазурик визначає соціальний аудит як універсальну технологію комплексної перевірки реального стану соціального об'єкта відповідно до прийнятих стандартів, формальних норм та положень [5, с. 80]. Соціальний аудит – це специфічна форма аналізу, ревізії умов соціального середовища організації з метою виявлення фактів соціальних ризиків і вироблення пропозиції щодо зниження їх дії. Соціальний аудит ставить за мету оцінити здатність організації вирішувати соціальні проблеми, які виникають усередині і за її межами, й управляти тими із них, які безпосередньо впливають на трудову діяльність індивідуума [1].

Загалом же, дефініцію «соціальний аудит» можна трактувати у вузькому та широкому значенні. У широкому значенні – це моніторинг соціальних взаємовідносин на міжнародному, національному, регіональному, місцевому рівнях соціально-економічних систем. У вузькому сенсі під соціальним аудитом розуміють контроль відповідності результатів поведінки суб'єкта господарювання етичним і законодавчим вимогам до його діяльності, тобто контроль рівня його соціально відповідальної поведінки.

Проведений аналіз сутності соціального аудиту дозволяє нам виділити корпоративний аудит (аудит на рівні окремої організації) як найпоширеніший рівень соціального аудиту. Корпоративний соціальний аудит пов'язаний з дослідженням соціальної сфери компанії, узгодженості основних напрямів розвитку останньої з цілями та стратегією соціальної відповідальності. Основними користувачами результатів соціального аудиту вказаного рівня є власники, підприємці, керівники великих корпорацій.

Специфіка сфери соціального аудиту зумовлює його відмінність у визначенні мети і завдання. При цьому предметом соціального аудиту є соціально-економічні відносини в компанії та відносини з суспільством у сфері розробки, прийняття і реалізації договорів, планів і програм соціального розвитку. Об'єктом є всі факти господарської діяльності компанії, що підтверджують соціально

відповідальну чи безвідповідальну поведінку [2, с. 114]. Оскільки соціальний аудит – комплексна система, на корпоративному рівні оцінюються соціальна цінність продукції, корпоративна відповідальність, колективно-договірні відносини, відносини з місцевими громадами.

Соціальний аудит і практика соціальної відповідальності здійснюють позитивний вплив на бізнес-структури, покращуючи імідж, дозволяючи заощаджувати ресурси у довгостроковому періоді та отримувати додаткові можливості збільшення прибутку. Аргументом на користь застосування соціального аудиту є його функціональне навантаження. Вчені вирізняють низку функцій соціального аудиту, базовими серед яких є: інформаційна, аналітична, констатуюча, а також профілактична, світоглядна, евристична, прогностична, комунікативно-регульовальна [1]. Відповідно, соціальний аудит на мікроекономічному рівні характеризується вагомим функціональним навантаженням, зокрема:

- виявлення соціальних ризиків і формування заходів для їх зниження;
- фіксування порушень дотримання законодавства;
- підтримання позитивного іміджу;
- діагностування ефективності управління соціальної сфери діяльності.

Значна кількість завдань та функцій соціального аудиту призвели до поділу його на окремі підвиди. На рис. 1 наведена класифікація соціального аудиту.

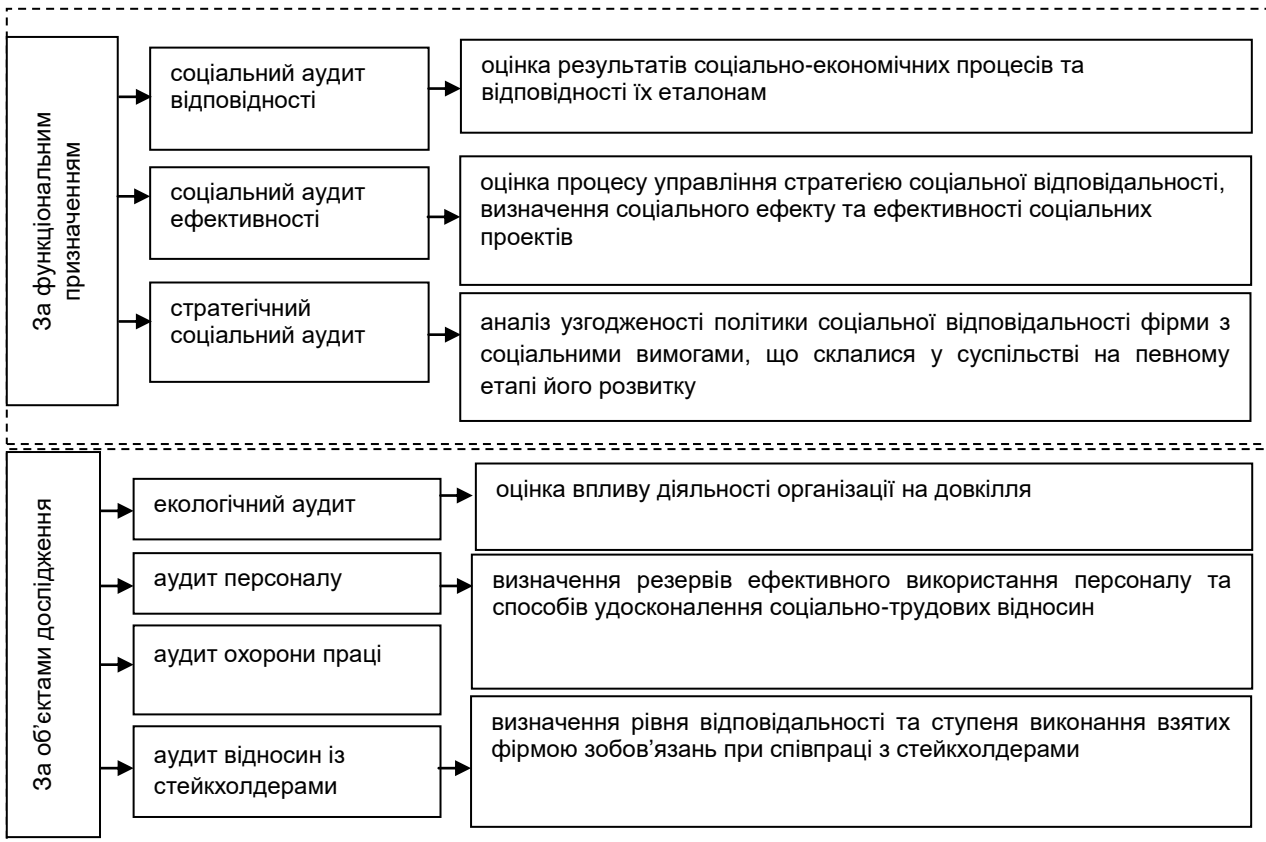

Рис. 1. Класифікація соціального аудиту

Джерело: [7, с. 100]

Окрім зазначених видів, вирізняють класифікацію за місцем виникнення, формами організації, обсягом і повнотою поставлених питань, суб'єктами управління, внутрішньою чи зовнішньою спрямованістю, часом дії тощо [1].

Виходячи із професіоналізму аудитора та особливостей компанії, можлива різна послідовність аудиту. Технологію проведення соціального аудиту пропонуємо розглянути, виділивши підготовчий етап, етап збору інформації, обробку та аналіз останньої, складання відповідного аудиторського звіту.

Підготовчий етап направлений на ознайомлення із об'єктом аудиту, визначення цілей, узгодження завдань і меж аудиту. Завершується перший етап вирішенням усіх суттєвих питань із замовником та укладенням договору на проведення соціального аудиту.

Відповідно до логіки процесу аудиту, після визначення цілей соціального аудиту проводиться інформаційно-аналітична робота, покликана охарактеризувати стан і динаміку соціальної сфери діяльності об'єкта аудиту.

На етапі збору інформації важливими для аудитора є дані щодо організації та особливостей здійснення соціально відповідальної діяльності. Для зручності пропонуємо використовувати табл. 1.

Таблиця 1

Базові критерії організації корпоративної соціальної відповідальності

Визначальні критерії		Результат (+/-)	
		+	-
1	Мотив здійснення, в т.ч.:		
1.1	Дотримання закону		
1.2	Реагування на тиск середовища		
1.3	Власні переконання		
2	Системність, постійність здійснення		
3	Наявність спеціалізованих департаментів чи відділів		
4	Наявність стратегії		
5	Наявність соціального бюджету		
6	Принципи партнерства		
7	Врахування інтересів отримувачів благ		
8	Вимірюваність соціальної ефективності		
9	Прогнозування соціальної ефективності		
10	Соціальне інвестування		
11	Врахування реального замовлення		
12	Прогнозування реального замовлення		
13	Зв'язок із основною діяльністю		

Джерело: авторська розробка

Корпоративна соціальна відповідальність спрямована на внутрішніх або зовнішніх зацікавлених сторін, тому етап збору інформації передбачає опрацювання даних відносно внутрішньої складової зазначеної діяльності та її зовнішніх проявів. Що стосується першої (внутрішньої), компанії часто надають перевагу саме кадровій соціальній відповідальності. Серед найпоширеніших проявів внутрішньої соціально відповідальної діяльності відзначимо безпеку праці, зростаючу заробітну плату, медичне та соціальне страхування, ініціативи з розвитку людських ресурсів, допомога працівникам у важких і критичних життєвих ситуаціях.

Соціальний аудит у частині відповідальності перед працівниками полягає у визначенні орієнтирів діяльності підлеглих та показників динаміки заробітної плати та матеріальних заохочень, показників зайнятості на підприємстві та руху кадрів. Джерелами отримання необхідної інформації є як внутрішня документація, бесіди з працівниками, так і різноманітні дані зовнішнього середовища. Аудитор аналізує:

- фонд заробітної плати та матеріальні заохочення працівників;
- середньоспискова чисельність персоналу;
- рівень плинності кадрів;
- рівень дотримання стандартів праці та міжнародних вимог;
- витрати на перекваліфікацію та навчання працівників;
- наявність профілактики професійних захворювань;
- раціоналізаторські пропозиції працівників і рівень інноваційної активності;
- санітарно-гігієнічні умови праці;
- працевлаштування інвалідів;
- показники виробничого травматизму;
- показник створення нових робочих місць.

Персонал є основним джерелом продуктивності та ефективності праці в компанії, тому аудит внутрішньої соціальної відповідальності займає чільне місце у процесі соціального аудиту.

Корпоративна соціальна відповідальність здійснює вплив не тільки на внутрішніх зацікавлених сторін, але і на зовнішнє середовище. Фактори впливу корпоративної соціальної відповідальності на зовнішнє середовище можна класифікувати за наступними ознаками:

1. За рівнем вираженості результатів соціальних дій:

–прямий вплив (показники економічної ефективності: рівень прибутковості і ринкова вартість бізнесу);

– опосередкований вплив (загальносуспільний і загальнолюдський ефект від соціально активної поведінки, що виражається результатом протягом певного часу).

2. За сферами прояву соціальних дій:

- корпоративне управління;
- трудові відносини;
- екологія;
- соціальне інвестування;
- взаємодія з суспільством;
- спонсорство і благодійність.

3. За характером соціальної дії:

– каталізуючі (рушійні) виміри (нарощення масштабів та якості інвестиційних потоків, покращення інвестиційного клімату та нарощення інноваційного потенціалу галузі, розширення інтеграційних зв'язків);

– стримуючі виміри (оптимізація соціальних ризиків, зменшення негативних суспільних та соціальних явищ).

4. За структурою соціальних ініціатив:

- індивідуальні соціальні програми;
- колективні соціальні програми.

5. За масштабом впливу:

- глобальні (збереження навколишнього середовища);
- загальнодержавні (державні програми соціального розвитку, розвитку природно-ресурсного потенціалу, трудових ресурсів, ринку праці);
- регіональні (підняття рівня життя в депресивних районах, розвиток інфраструктури, покращення привабливості економічної зони);
- локальні (вирішення проблем громади, території присутності підприємства тощо).

Базовими даними для здійснення етапу аналізу при реалізації аудиту соціальної відповідальності є безпосередні показники соціально відповідальної поведінки, які можна згрупувати у групи:

1. Економічні показники.
2. Показники відносин із зовнішніми зацікавленими сторонами.
3. Показники відносин із працівниками.
4. Показники інформаційної відповідальності.
5. Екологічні показники.

За результатами проведення соціального аудиту за визначений період у встановленому порядку складається аудиторський звіт (аудиторський висновок) – письмовий документ, у якому керівник аудиторської групи (аудитор) повідомляє про обсяги та результати виконаного аудиту. Головною метою соціального аудиту є вираження думки про достовірність соціальної звітності та відповідність реалізованої соціально відповідальної діяльності підприємства законодавству, тому аудиторський звіт містить чітко сформульовану думку аудитора щодо стану соціально відповідальної діяльності, а також відображення виявлених порушень, помилок та відхилень при здійсненні соціально відповідальної діяльності, а також пропозиції щодо подальшого вкорінення принципів соціальної відповідальності в роботу компанії.

Аудиторський висновок може бути складений у вільній формі, зважаючи на завдання соціального аудиту та типу аудиторської думки [1, с. 292]. Разом із тим, Панібратова С. В. виокремлює загальну, аналітичну та підсумкову його частини [8, с. 145]. Обов'язковим є використання професійних суджень та принципів міжнародних стандартів аудиту [8]. Завершується проведення соціального аудиту передачею звіту замовнику.

Висновки з проведеного дослідження. Розвиток аудиту соціальної відповідальності виступає об'єктивною закономірністю трансформаційного суспільства. Соціальний аудит в Україні ще не перетворився на системну діяльність, але в умовах подальшого розвитку ринкових відносин та корпоративної соціальної відповідальності досліджуваний інструмент ефективного регулювання соціальних відносин буде набирати обертів, оскільки з кожним роком вітчизняні компанії все більше усвідомлюють свою нішу у вирішенні соціально-екологічних проблем.

Соціальний аудит, орієнтований на підвищення рівня корпоративної соціальної відповідальності, дозволяє виокремити напрями подальших наукових досліджень і розробок у спектрі обраної науково-практичної проблематики, зокрема: розвиток нормативно-правової бази соціального аудиту, стандартів корпоративної соціальної відповідальності та індикаторів соціального аудиту корпоративного рівня.

Література

1. Аудит: підручник / Колектив провідних науковців та аудиторів-практиків України; за заг. ред. д.е.н., проф. Петрик О.А. Київ: КНЕУ, 2015. 504 с.

2. Голінач Л.І. Сутність соціального аудиту в процесі утвердження соціальної відповідальності бізнесу. *Економічний аналіз*. 2014. № 2. С. 113-118.
3. Каптерев А.И. Англосаксонская модель социального аудита. URL: <http://www.globecsi.ru/Articles/2007/Anglosaks.pdf> (дата звернення: 17.04.2019).
4. Катихін Є.О. Соціальний аудит в Україні: історичні тенденції. *Статистика України*. 2011. № 1. С. 77-81.
5. Мазурик О.В. Суспільні функції та можливості соціального аудиту. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія*. 2013. № 1(4). С. 79-83.
6. Павликівська О. Обґрунтування механізмів управління соціально відповідальною діяльністю. *Схід*. 2018. № 2. С. 32-37.
7. Хрущ В.О. Розвиток соціального аудиту в системі соціального управління. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2013. Вип. 2. С. 98-102.
8. Шалімова Н.С. Удосконалення форматів аудиторських звітів за наслідками обов'язкового аудиту публічних акціонерних. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2014. № 2(7). С. 143-149.
9. Drucker P.F. Concept of the Corporation. N.Y., 1946. 149 p.
10. Warner W.L. The Corporation in the Emergent American Society. N.Y.: Harper Brothers publishers, 1962. 216 p.
11. Whyte W.H. The Organization Man. London: Penguin book, 1963. 365 p.

References

1. Petryk, O.A. (2015), *Audyt [Audit]*, textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 504 p.
2. Holinach, L.I. (2014), "The Essence of social audit in the approval process of social responsibility of business", *Ekonomichnyi analiz*, no. 2, pp. 113-118.
3. Kapterev, A.I. (2007), "The Anglo-Saxon model of Social Audit", available at: <http://www.globecsi.ru/Articles/2007/Anglosaks.pdf> (access date April 17, 2019).
4. Katykhin, Ye.O. (2011), "Social audit in Ukraine: historical trends", *Statystyka Ukrainy*, no. 1, pp. 77-81.
5. Mazuryk, V.O. (2013), "Social features and possibilities of social audit", *Visnyk Kyivskoho nats-ho universytetu im. T. Shevchenka. Sotsiologhiia*, no. 1(4), pp. 79-83.
6. Pavlykivska, O. (2018), "The socially responsible activity management mechanism grounding", *Skhid*, no. 2, pp. 32-37.
7. Khrushch, V.O. (2013), "The development of Social Audit in the system of social control", *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, Iss. 2, pp. 98-102.
8. Shalimova, N.S. (2014), "Perfection of formats of audit reports following the results of mandatory audit of public joint stock companies", *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, no. 2(7), pp. 143-149.
9. Drucker, P.F. (1946), *Concept of the Corporation*, New York, USA, 149 p.
10. Warner, W.L. (1962), *The Corporation in the Emergent American Society*, Harper Brothers publishers, New York, USA, 216 p.
11. Whyte, W.H. (1963), *The Organization Man*, Penguin book, London, Great Britain, 365 p.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2019 р.

Рецензент: д.е.н., професор Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя О.І. Павликівська